

С. В. Козут,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

СЕМАНТИЧНІ МАРКЕРИ АНГЛІЙСЬКИХ АУГМЕНТАТИВІВ

У статті зроблено спробу визначити семантичні маркери, котрі вказують на приналежність одиниць мови до семантичного простору аугментативності. Встановлено, що домінуючими критеріями конститuentів зазначеного простору є універсальний семантичний оператор «більше» та здатність певних мовних одиниць до кореляції зі шкалою.

Ключові слова: аугментативність, семантичний простір, мовна універсалия, шкала.

В статье предпринято попытку определить семантические маркеры, указывающие на принадлежность единиц языка к семантическому пространству аугментативности. Установлено, что доминантными критериями конститuentов указанного пространства выступают универсальный семантический оператор «больше» и способность определенных языковых единиц коррелировать со шкалой.

Ключевые слова: аугментативность, семантическое пространство, языковая универсалия, шкала.

The article attempts at establishing semantic markers that indicate which language units belong to the semantic space of augmentativity. The author has determined that dominant criteria of constituents of the given space include a universal semantic operator «more» and the ability of certain language units to correlate with a scale.

Key words: augmentativity, semantic space, language universals, scale.

Вивчення одиниць мови у функціональному аспекті та з позицій системного підходу виявляє все нові відтінки значень, а відтак нові угруповання різнорівневих мовних одиниць, пов'язаних спільною категоріальною семою та виконуваною функцією. Сучасна мовознавча наука продовжує розробляти принципи та критерії ідентифікації категорій і полів, розглядає їхні взаємозв'язки. У руслі цих досліджень уточнюються суперечливі аспекти, визначаються семантичні доміанти та концептуальні принципи ієрархізації мовних одиниць.

Однак низка категорій та полів *вторинного плану* все ще недостатньо відображена в мовознавчих працях. До таких угруповань одиниць мови відносимо ті, котрі формуються в результаті перетину та поєднання інтегральних ознак кількох поняттєвих категорій. У такий спосіб у мові виокремлюються простори зі широким діапазоном семантики, які характеризуються розмитістю контурів та ієрархічною будовою [3]. У більшості просторів відсутнє граматичне ядро. Саме це слугує визначальним диференційним критерієм їхнього відмежування від семантичних полів. Зі семантичним простором ідентифікуємо й аугментативність, яка включає елементи окремих поліцентричних та моноцентричних категорій.

Аугментативність – відносно нове поняття в англістиці, у мовознавчих студіях висвітлено окремі аспекти аугментативності, які переважно стосуються виражального потенціалу морфем зі вказаною семою (Є. Карпіловська, Р. Помірко, С. Карбелашвілі, С. Нешко та ін.), дієслівних аугментативів (Н. Баніна), фразеологічних одиниць із аугментативним компонентом (А. Пономаренко) тощо.

Неоднозначність феномену аугментативності відображена в численних дефініціях. В широкому розумінні аугментативи – це слова зі значенням збільшення, які нерідко передають відтінки негативної оцінки, а саме згрубілості та зневажливості. Тракткування аугментативності великою мірою зумовлене специфікою мови, яка досліджується. Так, у слов'янських і романських мовах значення збільшуваності передається здебільшого морфологічними засобами. У германських мовах, зокрема англійській, переважає лексичне вираження семи збільшуваності.

Мета цієї статті полягає в окресленні статусу й принципів класифікації аугментативів та встановленні їхніх семантичних маркерів. У дослідженні подаються визначення окремих аугментативів із Oxford Advanced Learner's Dictionary, а їхня текстова репрезентація проілюстрована матеріалами British National Corpus (BNC).

У формально-семантичному описі мов рівнозначно важливим є пошук внутрішньо-змістових універсалій та універсальних формальних виразників цих смислів. Крім того, першочерговим завданням типології лексико-семантичних універсалій є встановлення набору концептуальних категорій, лексикалізованих у більшості мов [5, с. 181]. Визначення конститuentів цих категорій нашоувхується на низку проблем, адже концептуалізація світу у різних мовах різна, а існування багатьох із них можна піддати сумніву. Попри це існують вдалі спроби наведення переліку універсалій, у яких визначальним є зведення числа значеннєвих констант до мінімуму, тому що лише так стане можливим «пояснення всіх семантичних відношень, які утворюють структуру мови» [2, с. 195]. Цій меті підпорядковані численні дослідження А. Вежбицької, у яких вона розробляє теорію семантичних примітивів (див., напр., основну працю, присвячену цій проблемі, – [11]). До елементарних смислів дослідниці зараховує такі: 1) *I, you, someone, something, people, body*; 2) *this, the same, other*; 3) *one, two, some, many/much, all*; 4) *good, bad, big, small*; 5) *think, know, want, feel, see, hear*; 6) *say, word, true*; 7) *do, happen, move*; 8) *there is, have*; 9) *live, die*; 10) *not, maybe, can, because, if*; 11) *when, now, after, before, a long time, a short time, for some time*; 12) *where, here, above, below, far, near, side, inside*; 13) *very, more*; 14) *kind of, part of*; 15) *like*.

Присутність у переліку примітивів інтенсифікатора «дуже» (*very*) й аугментатора «більше» (*more*) та закономірності функціонування категорії аугментативності в англійській мові дозволяють нам припустити, що й сама зазначена категорія є універсальною, передаючи семантичну константу – «збільшення».

Вибірка конститuentів універсальної категорії аугментативності базується на застосуванні основних принципів аналізу дефініцій, який ілюструє загальну тенденцію до вивчення лексичного значення слова у його роз-

поділі на складові [1, с. 152]. Врахування усіх елементів дефініції дозволяє сконструювати семантичну картину, реалізовану словом, та сформулювати узагальнені класи слів за функціонально-семантичним принципом.

Як правило, семантичні відношення між лексемами ґрунтуються на двох тезах: а) два слова семантично зв'язані між собою, якщо вони включають у свій зміст хоча б один спільний компонент; б) у ролі семантичного компонента можуть бути використані слова, які включені в дефініцію «вхідного» слова [4, с. 229]. Зважаючи на комплексність інформації, представленій в лексикографічному визначенні, інвентаризацію мовних одиниць зі семантикою аугментативності варто обмежити низкою критеріїв. По-перше, визначальним для ідентифікації аугментативів є семантичний компонент «більше», який несе в собі приховане порівняння. Цей критерій застосовується виключно до всієї системи формальних різнорівневих засобів аугментативності – словотвірних, лексичних, лексико-синтаксичних. Так, у визначеннях усіх дієслівних аугментативів присутній оператор «більше», виражений експліцитно або імпліцитно (тобто «вбудований» у структуру відповідного слова). Напр.: *to accentuate a particular feature of a thing means to emphasize this feature or make it more noticeable*; *to gain something such as an ability or quality means to gradually get more of it*; *to progress means to develop over a period of time to a stronger, more mature, or more desirable state*; *to increase means to become bigger in number, size, or amount* тощо. У віддієслівних іменниках, прикметниках та прислівниках зі семантикою збільшувальності компонент «більше» функціонує аналогічно: *accentuation – the process of making something more noticeable*; *progress – the process of getting better at doing something, or getting closer to finishing or achieving something*; *increase – a rise in amount, number, or degree*; *progressive – happening or developing gradually over a period of time*; *increasing – rising in amount, number, or degree*; *progressively – in a way that develops gradually over a period of time*; *increasingly – more and more all the time* тощо. У синтаксисі схожа компонентна структура простежується у компаративних конструкціях, градаційному збільшенні та синтаксичних повторах:

(1) *Giving according to ones riches means that the more you have, the more you give. (BNC, GX1, 414)*;

(2) *I could see their boats now, now in Les Marauds, a dozen of them – two dozen – a flotilla of green-yellow-blue-white-red... (BNC, CF4, 106)*;

(3) *The young remain with their mother until a new baby is born, after which they wander further and further away until the parental bond breaks down completely. (BNC, CK2, 1599)*.

Нерозривно пов'язаний із першим другим критерій зрахування мовних одиниць до числа аугментативів – співвіднесення із певною точкою відліку (нормою) та скалярне збільшення різноаспектних характеристик об'єкта стосовно цієї нейтральної позначки. Закономірно, що найбільший інтерес викликає динаміка відхилення від норми вліво або вправо по шкалі, оскільки середина частини цієї шкали представлена загалом невеликою кількістю лексем (в англійській мові їй відповідають такі прикметники, як *average, standard, central, ordinary, run-of-the-mill, neutral* та ін., дієслова типу *to neutralize, to standardize, to moderate* тощо), у той час, коли всі інші етапи збільшення достатньо повно реалізують себе у мові.

Традиційно, дослідження поняття шкали та відображення на ній одиниць мови стосувалося прикметників та предикатів, котрі цілком виправдано поділялися на ті, які можна градувати (*gradable*), та ті, що не піддаються градуванню (*non-gradable*) (напр., [8] та ін.). В останні роки акцент вивчення скалярної організації мовних одиниць змістився на іменники [9; 10] та «вичерпність» (*exhaustivity*) шкали щодо слів та словосполучень дименціонального змісту [6; 7]. У зазначених працях опосередковано йдеться й про аугментативи, адже функціональним підґрунтям аугментативності є саме скалярна організація мовних одиниць.

Застосувавши принципи компонентного аналізу, кожен лексичну одиницю, яка має значення аугментативності, можна спроектувати на шкалу збільшувальності. Віднесення аугментативів до різних точок на шкалі опирається на лексикографічне визначення. Так, перехід через точку норми найчастіше виражений імпліцитно і стає очевидним завдяки вказівці на наступну значиму точку – перевищення норми (компоненти дефініцій «*more than*», «*to make something bigger/stronger etc.*»). Точка максимуму не є обов'язковою, адже процес збільшення не завжди є довершеним. Про максимальну аугментативність свідчать такі компоненти словникових дефініцій аугментативів, як «*extremely*», «*excessively*», «*as great as possible*», «*as great as you can*» тощо.

Таким чином, семантичними маркерами англійських аугментативів вважатимуться універсальний семантичний оператор «більше», а саме наявність цього компонента в словниковій дефініції аугментатива, та їхня здатність корелювати з певною шкалою, зокрема відображати на ній рух у напрямку збільшення чи інтенсифікації кількісно-якісних характеристик певного об'єкта.

Література:

1. Алефиренко Н. Спорные проблемы семантики / Н. Алефиренко. – М. : Гнозис, 2005. – 326 с.
2. Вежбицкая А. Семантика, культура и познание: общечеловеческие понятия в культурноспецифических контекстах / А. Вежбицкая // Thesis. – 1993. – Вып. 3. – С. 185-206.
3. Кубрякова Е. Вступительное слово / Елена Кубрякова // Категоризация мира : пространство и время : [материалы науч. конф.] – М. : Диалог – МГУ, 1997. – С. 13-18.
4. Левицкий В. В. Семасиология / В. В. Левицкий. – Винница : Нова Книга, 2006. – 512 с.
5. Шафиков С. Г. Типология языковых универсалий в свете теории поля / С. Г. Шафиков // Теория поля в современном языкознании: [Межвуз. науч. сб.]. – Уфа : Изд-во Башкир. ун-та, 2001. – С. 181-190.
6. Bochnak M. R. Scale Exhaustivity and the Modification Condition / M. Ryan Bochnak // Proceedings of SALT 23 / Ed. by T. Snider. – Santa Cruz : University of California, 2013. – P. 116-135.
7. Fortin A. The Morphology and Semantics of Expressive Affixes / Antonio Fortin. – Oxford : University of Oxford, 2011 / [Режим доступу : <http://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:88a23d7c-c229-49af-9fc9-2cb35fce9d54>]

8. Kennedy C., McNally L. Scale Structure, Degree Modification, and the Semantics of Gradable Predicates / Christopher Kennedy, Louise McNally // *Language*. – Jun 2005. – Vol. 81, Issue 2. – P. 345-381.
9. Morzycki M. The Several Faces of Adnominal Degree Modification / Marcin Morzycki // *Proceedings of the 29th West Coast Conference on Formal Linguistics* / Ed. by J. Choi et al. – Sommerville, MA : Cascadilla Proceedings Project, 2012. – P. 187-195.
10. Sassoon G. W. Adjectival Versus Nominal Categorization Processes : The Rule Versus Similarity Hypothesis / Galit W. Sassoon // [Режим доступу : <http://staff.science.uva.nl/~ulle/teaching/lolaco/2010/papers/sassoon1.pdf>]
11. Wierzbicka A. *Semantics : Primes and Universals* / Anna Wierzbicka. – Oxford : Oxford University Press, 1996. – 500 p.